

Eventyret bag H.C. Andersens eventyr

H. C. Andersen, brødrene Grimm, Nyhavn, Odense og Sanderumgaard

Der var engang ... og så er det muligt, det ikke er et eventyr i gængs forstand, men det er ganske vist. At grunden til at H.C. Andersen begyndte at skrive eventyr – med stor sandsynlighed - på én gang var inspireret af noget fynsk og samtidig mere europæisk end man er opmærksom på. Og samtidig var det ansporet af hans benovelse over alt højvelbårent, og af noget så jordbundet som han at ville fryde et barn. Samt at H.C. Andersen følte dyb taknemmelighed over for sine velgørere, ikke ønskede at rippe op i gamle sager og var klar over at hvis han afslørede sin inspirationskilde, ville det skade ham ubodeligt. Selvfølgelig har andre forhold spillet ind, og det må også forudskikkes at alle 'medvirkende,' indbefattet H.C. Andersen, næppe har været fuldt ud bevidst om alle forhold. Ikke desto mindre skulle historien om, hvordan H.C. Andersen fandt på at fortælle eventyr, kunne hænge ret godt sammen på følgende måde:

Hessen i Tyskland

Selv om Tyskland i næsten tusind år var en del af det tysk-romerske rige (962-1806), var det i realiteten splittet op i mange småstater og grevskaber m.v. indtil midten af 18-tallet. I slutningen af 17-hundredetallet var der i Tyskland et lille landgrevedømme, Hessen, på lidt over 8,000 km². Hessen havde nære forbindelser med det danske kongehus: Herskeren, landgreve Wilhelm, der levede fra 1743 til 1821 var under Syvårskrigen (1756-62) blevet opdraget ved det danske hof under Frederik V, der residerede pragtfuldt i det Første Christiansborg, det fantastiske rokkokoslot, der var skabt af de fremmeste danske arkitekter, Elias Häuser, Laurits Thurah (der også var mester for Vor Frelses Kirke) og Nicolai Eigtved (der lagde planen for Frederiksstaden med Amalienborg). Wil-

helm giftede sig med en datter af den danske konge i 1764, mens en af hans to brødre, Karl, blev i Danmark og blev general i den danske hær. I Tøjhusmuseet i København kan man se en stor marmormindetavle for ham. Da Wilhelm blev hersker af Hessen i 1785, begyndte han at drive en lukrativ forretning med at leje sine soldater ud – det var f. eks. især hessiske lejetropper, der kæmpede engelsk side under Den ameri-

kanske Frihedskrig. I bymuseet i Boston, Massachusetts i USA kan man derfor se noget hessisk udstyr. De penge landgreven tjente på denne måde byggede han sig så et prægtigt

slot for, ”Wilhelmshöhe” i sin hovedstad, Kassel, formentlig fordi han var blevet vænnet til at bo godt i sin ungdom i København.

Brødrene Grimm

En af landgrevens embedsmænd Philip Grimm. Han boede i Hanau, en lille by i Hessen, hvor hans hustru, Dorothea i 1785 og 1786 fødte to drengebørn, Jacob og Wilhelm, og i årene efter endnu to sønner og en datter. Familien flyttede til Steinau, hvor faderen blev ’Amtmann,’ en titel som nu nok ikke dækker de samme beføjelser som det tilsvarende danske ord. Denne fredelige og trygge barndom fik brat ende, da Phillip Grimm døde i 1796. Med ét blev Jacob familiens ældste mandlige medlem. Der var ikke mange penge til huse, men deres tante, der boede i hovedstaden og var ’erste Kammerfrau’ for landgrevinden, den danske prinsesse Wilhelmine-Caroline (1747-1820), kom de to ældste drenge til økonomisk undsætning og sørgede for at de kom i god skole og fik privatundervisning i fransk i den hessiske residensby, Kassel.

De klarede sig så godt, at de på trods af, at de ’kun’ var borgerlige – og ikke adelige – fik lov at gå på universitet i Marburg. Der lagde den retslærde professor Karl Friedrich von Savigny mærke til de opvakte unge mænd og inviterede Jacob ind i sit bibliotek en dag i 1803, hvor Jacob for første gang så noget fra den gamle tyske kultur: ”Jeg husker hvordan der på væggen, til højre for døren når man trådte ind var en kvartudgave, Bodmers Minnesange ... på næsten uforståeligt tysk.”

Takket være Karl von Savignys interesse for dem blev de to ynglinge snart sporet ind på tysk kultur og sproghistorie. Savigny var ud over at være berømt også i tæt kontakt med tidens tyske romantikere – hans kone var søster til digteren Clemens Brentano. I forbindelse med sine studier var Savigny bl.a. i Paris, og da han mistede sin baggage, indkaldte han Jacob til at hjælpe. Jacob kom til Paris i 1805, året efter at Napoleon personligt satte kejserkronen på sit hoved, og selv om Jacobs arbejde især bestod i at kopiere manuskripter af for Savigny, så han selvklart også en del til livet i verdensstaden. Og han længtes frygteligt hjem, især efter sin brors selskab. Det var der intet at sige til, for de havde jo fulgtes ad gennem en brydsom og ensom barndom, hvor de kun havde hinanden at stole på for moderen og deres yngre søskende var blevet i Steinau.

Men i 1805 flyttede de til Kassel, og i 1806 var hele familien forenet på en bopæl i centrum af Kassel. Jacob og Wilhelm blev boende sammen og delte arbejdsværelse resten af livet, selv efter at Wilhelm giftede sig i 1825.

Det var Jacob, der måtte skaffe til dagen og vejen, og han fik en stilling i krigsministeriet i kurfyrstendømmet, thi et sådant var Hessen nu, for i 1803 havde Napoleon nemlig promoveret landgreve Wilhelm I til kurfyrste. Just derfor var det en fæl overraskelse for den nys udnævnte kurfyrste, at Napoleon på sit krigstogt mod Preussen (1806) gik durk gennem Hessen. Kurfyrsten flygtede til dansk territorium, hvor hans friske fremvisning af den daværende elskerinde (han havde en ganske anseelig mængde) vakte

ubetinget mishag i det danske kongehus, og hr. kurfyrsten derfor måtte fortrække til det centraleuropæiske. Franskmændenes ankomst til Hessen fik også Jacob til at trække sig fra sin post – men det var nu mest, fordi han følte, at det var for kedeligt kun at skulle bruge sine franskkundskaber til at skaffe dem proviantering.

Ved freden i Tilsit (1807) etablerede Napoleon et nyt Europa. Som en af de ædlestes juveler forenede han en række tyske småstater, heriblandt Hessen, i et kongerige, Westfalen, som skulle være en mønsterstat, hvor man, ligesom i det nye Frankrig, indførte frihed, lighed og broderskab. Hoveriet blev afskaffet. Napoleon gjorde sin bror Jérôme til konge, og en konge måtte bo flot. Selv om Westfalen havde adskillige større byer, faldt valget uden tøven på Kassel, for kun ved Kassel fandtes et pragtfuldt slot. Kurfyrst Wilhelms "Wilhelmshöhe" fik fluks navneforandring til 'Napoleonshöhe'. Napoleon sørgede for at Jérôme blev skilt fra sin amerikanske kone og i stedet blev gift standsmæssigt med en tysk prinsesse af ædel byrd; deres hof blev snart et af de prægtigste i Europa, og der gik frاسagn om dets glans. Westfalen var ret stort: 2 millioner indbyggere og knap 40,000 km². Jérôme og hans rådgivere tog sagen alvorligt, og folk blev udnævnt på basis af kvalifikationer. Mange blev ansat, fordi de kunne både fransk og tysk – for Jérôme lærte aldrig tysk. Og der var brug for en bibliotekar. Jacob blev bragt i forslag af indflydelsesrige venner. Derfor blev han ansat som Jérômes privatbibliotekar i 1807 med det opdrag at opbygge den kongelige bogsamling i det nye rige.

Året efter indkaldte Kong Jérôme ham til privataudiens. Her blev Jacob udnævnt til 'statsråd' og fik en klækkelig lønforhøjelse, så han nu ikke mere havde næringsssorger. Han var blevet kongens privattolk, som kunne oversætte, hvad der skete ved statsrådsmøderne, og skulle ved disse lejligheder være i gallauniform. Men det betød også, at når kongen ikke var til stede, behøvede Jacob heller ikke være med. Som god tolk vidste Jacob, hvad diskretion var, og derfor blev hans beskrivelse af dette arbejde i hans levnedsbeskrivelse også kun omtalt med den korte bemærkning: "Jeg kan ikke sige noget ondt om kongen."

Wilhelm Grimm var i mellemtiden blevet kandidat i Marburg i 1806. Men han døde med et dårligt helbred og var bl.a. på et langvarigt kurophold i Halle i 1809-10. Her boede Wilhelm under tag med den norsk-tyske filosof Henrik Steffens, der i 1801-1802 havde ført romantikken til Danmark.

Wilhelms arbejdede på en tysk oversættelse af danske folkeviser. Det var hans første bog. Det var ikke noget tilfælde, det var om noget dansk. For dansk var, som hans bror Jacob skrev det omkring dette tidspunkt, en forudsætning for at forstå islandsk, dvs. den fællesgermanske fortid, der lå indesluttet i den islandske Edda. Vores dokumentation af at brødrene kunne dansk ligger først omkring 1810 – men kan være tilbage til deres opvækst i Kassel, hvor de måske har konverseret den noget forsømte landgrevinde. Det er der i hvert fald en tysk forsker (Ludwig Denecke), der har peget på. Det gør Wilhelms besøg hos prinsessen i 1810 i Berlin da også – for hr. Kurfyrsten residerede i Prag.

Henrik Steffens og Wilhelm førte dybsindige samtaler om mytologi, fortrinsvis den nordiske. I forlængelse af sit ophold i Halle var Wilhelm på en længere tur inden for 'Tysklands' grænser: digteren Clemens Brentano inviterede ham til Berlin, hvor Wilhelm også aflagde høflighedsvisit hos sin hessiske kurfyrstinde Wilhelmine-Caroline, som han åbenbart nærrede ærbødighed for. Wilhelm var også i Weimar. Han besøgte Goethe og talte med ham om sagn, om Adam Oehlenschläger, som Wilhelm beundrede og som han brændende ønskede at møde, men som var draget videre et en visit hos Goethe kort tid forinden. Men Wilhelm talte mest med Goethe om folkesange.

For den egentlige grund til at Wilhelm besøgte Goethe var, at Wilhelm gerne ville have Goethe til at skrive forordet til en udgave af oversættelser af danske folkeviser, der fortrinsvis var oversat fra Peder Syv.

Det lykkedes nu ikke. Men Wilhelm havde nu gjort sig umage med oversættelsen – han havde hentet hjælp hos Henrik Steffens under sit ophold i Halle. Det endte med at Steffens skrev et brev til professor Rasmus Nyerup, leder af Universitetsbiblioteket i København, som kunne skaffe afskrifter fra den arnamagnæanske samling af islandske håndskrifter. Steffens bad Nyerup om at hjælpe den unge tyske forsker. Da den direkte kontakt efter lidt besvær var etableret,

opbyggedes der et hjerteligt forhold mellem Nyerup og Wilhelm, der som sin brors forlængede arm ikke tøvede med at skrive 'kong [Jérômes] bibliotekar', når han, som en del af opbygningen af det kongelige westfalske bibliotek, rekvirerede bøger af filologisk karakter fra Nyerup.

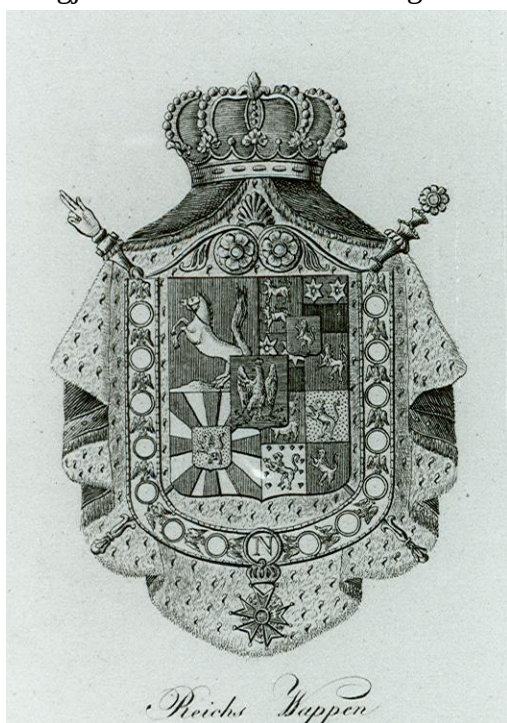
Wilhelm havde også fået kontakt med den westfalske ambassadør i København, der formentlig kedede sig bravt, da der nok ikke har været stort at indberette fra København. Men ambassadøren var interesseret i tysk fortid, og da Wilhelm i 1811 forarget meddelte ham, at en dansker ved navn Rasmus Rask havde sat sig på dele af den islandske edda (som Jacob og Wilhelm var meget interesserede i), fik dette ambassadøren op af stolen. Han stormede op på den unge sprogforsker Rasmus Rasks kollegieværelse på Regensen. Det lykkedes Rask at overbevise den betydningsfulde besøgende om, at han ikke havde nogen eddamanuskripter, og samme dag forfattede Rask et brev til Wilhelm

Grimm, hvor han i rosende vendinger omtalte ambassadørens kendskab til germansk forhistorie og på denne måde fik etableret direkte kontakt med de to tyske brødre.

Napoleonskrigene og den tyske kulturarv

Napoleonskrigene rullede henover Europa. På den ene side lukrerede brødrene Grimm på dem – de skaffede som sagt Jacob hans stilling og udkomme. På den anden side så brødrene især da Jacob fra sin udsigtspost ved det westfalske statsråd, når kongen var til stede, hvad der skete.

En ting var bekymrende: Napoleonskrigenes hærgen lod ikke mange afkroge af Europa uberørte. Brødrene overvejede situationen og nåede frem til, at denne ufred måske gjorde det af med uvurderlige dele af den tyske kulturarv.

De havde bevaret og drevet deres interesse for den tyske fortid videre, og de havde allerede i 1806 via Savigny kontakt med de fremmeste tyske romantikere, bl. a. ovennævnte Clemens Brentano, der sammen med vennen Achim von Arnim havde udgivet stærkt redigeret tysk folkedigtning. Brentanos kone var søster til Kong Jérômes bankier, så der var familiemæssige grunde til, at Brentano kom til Kassel. Under et længerevarende ophold i 1807 fik Brentano brødrene Grimm til at koncentrere sig om eventyr, dvs. hvad han mente, der var tilbage af den tyske kulturarv i folkedybet, efter at han selv og von Arnim havde taget sig af så kærligt af folkedigtningen. Brødrene ledte og søgte i gamle bøger og fandt da også nogle eventyr, ofte som dele af større værker.

Som sagt boede hele familien Grimm i Kassel. De hørte til de respekterede borgerfamilier takket være Jacobs stilling ved hoffet. Deres søster kom via den nærtboende apotekers døtre ind i en kreds af unge øvre middelstandspiger, der fik tiden til at gå med gensidig underholdning. På et tidspunkt fik søsteren fortalt, at hendes brødre vidste noget om gammel tysk litteratur og sågar også noget om den moderne. Så Jacob og Wilhelm fik lov at være med til pigernes sammenkomster – i hvert fald en gang imellem. De har bidraget til underholdningen med bl. a. historier fra den nordiske mytologi. Og til gengæld hørte de så på pigernes sange og historier. Selv om der formentlig var chaperone på, kan det ikke have været pigernes forældre helt uvelkomment at se to ugifte og ganske kønne unge mænd have deres gang i hjemmene; og omgangskredsen bemærkede sig, at der var en betragtelig højnelse i, hvad pigerne talte om. Endelig bør det noteres, at nogle af pi-

gerne randt af en fransk huguenot-familie (Hassenflug), der talte fransk i hjemmet. Der- ved var der nogle franskprægede eventyr, som fandt vej ind i Grimmernes første samling. Det gjaldt 'Den bestøvlede kat' (som senere blev censureret ud fordi den ikke var ær- ketysk nok) og 'Rødhætte', der i tysk udgave handler om, hvor stor fare man kan komme i, hvis man ikke holder sig til sin mors formaninger, mens den franske version er meget mere håndfast i sin belæring om at unge piger ikke må lade sig forføre. Under alle om- stændigheder var det franskpåvirkede Kassel et godt brændpunkt for sammensmeltningen af tysk og franske traditioner.

Eventyrene i Kassel

Nogle af de historier, pigerne fortalte hinanden, var eventyr. Og for brødrene Grimm var det jo en noget mindre tør kilde end de støvede bøger. Indiciene taler for, at pigerne fortalte samme historie flere gange – måske på skift, måske over år, men selvføl- gelig med mindre variationer afhængig af tid, sted og fortæller. Brødrene begyndte at skrive nogle af dem ned, ikke mens de hørte dem, men når de kom hjem fra de muntre komsammener. Pigerne fangede på deres side, at der blev lyttet med ekstra omhu, når de fortalte eventyr, og nogle af dem begyndte at opsøge folk, der kunne fortælle historier, når de besøgte familie uden for Kassel.

Achim von Arnim opfordrede brødrene til at udgive eventyrene. Så næsten samti- dig med at Napoleon måtte forlade Moskva på sit katastrofale Ruslandstogt, udkom brød- renes første samling eventyr derfor i Berlin i december 1812. Den var efter brødrenes op- fattelse en del af den tyske poetiks historie og som sådan af kulturel interesse, selv om de ikke var blinde for, at eventyrene også kunne appellere til børn, hvilket fremgik af selve titlen 'Kinder u. Hausmärchen', altså 'Eventyr for børn og hjem'. I 1815 udkom eventy- renes bind 2. Det var også det år, hvor Napoleon blev endelig slået ved Waterloo.

Det havde været en tid med store forandringer for Jacob, der mistede sin stilling som bibliotekar, da Napoleon trak sig tilbage til Frankrig og Kong Jérôme flygtede. Hel- digvis skaffede hans franskkundskaber ham hurtigt en ny stilling under kurfyrsten Wil- helm, der blev genindsat, så Jacob fik først lov til at redde hessiske kulturskatte hjem fra Frankrig og senere til at være med (formentlig som tolk) for de hessiske forhandlere ved Wienerkongressen (1814-1815), hvor sejrherrene i Napoleonskrigene stort set skabte det Europakort som gjaldt til Første Verdenskrig. Hessen var ikke nogen vigtig brik i de stor- politiske forhandlinger, så under den langvarige kongres havde Jacob god tid til at udsen- de en opfordring til over hundrede personer overalt i det pangermanske område – herun- der Danmark og Norge – om at indsamle folkloristisk materiale, mens ansvaret for den tyske eventyrsamling gradvist gled over til hans bror Wilhelm. Resultatet af Wienerkon- gressen blev, at kurfyrstdømmet Hessen blev genoprettet i samme størrelse men med an- dre landområder end før 1807. Kassel gled tilbage til sin provinsstatus og ind i en torne- rosesøvn.

Tyskland og Danmark

Det var ikke helt tilfældigt, at brødrene Grimm havde let ved at få kontakter i Danmark, for der var tætte kulturelle bånd mellem de to lande. Det begyndte med at statsminister, greve J.H.E. Bernstorff inviterede europæiske intellektuelle til Danmark i 1750'erne. Det medførte bl. a., at den tyske digter H. W. Gerstenberg skrev et digt som introducerede nordisk mytologi i Tyskland (1766), og at digteren Friedrich Klopstock var på et længerevarende ophold i Danmark og lærte om dansk historie. En Danmarkshistorie blev oversat til tysk (fra fransk), men hovedinteressen samlede sig om de islandske eddaer. Men eftersom Holsten udgjorde en del af det tysk-romerske rige og samtidig var den sydlige del af det dansk-norske rige, var interessen særdeles gensidig. Jens Baggesen og Adam Oehlenschläger oversatte sig selv – ja sommetider skrev de deres værker på tysk. Og da Napoleon gik mod Preussen, var kurfyrst Wilhelm af Hessen ikke den eneste tysker, der flygtede til Danmark: f. eks. fandt filosofen Johann Fichte husly hos H. C. Ørsted.

Grimms Eventyr i Danmark

Det var derfor ikke noget under, at der kom nogle eksemplarer af Grimms eventyr til København. En gammel kammerherre, Johan Lindencrone, oversatte de tyske eventyr – måske alle i første bind – til dansk til brug i familiens kreds, formodentlig til oplæsning for sine børnebørn. Professor Rasmus Nyerup, der korresponderede med Grimmerne, ytrede ikke umiddelbart stor begejstring for eventyrene.

Men i 1816 blev det banket grundigt fast, hvor stort indtryk eventyrsamlingen faktisk havde gjort i Danmark. Det skete på flere forskellige måder:

Digteren Adam Oehlenschläger oversatte seks eventyr fra Grimm til en samling *Eventyr af forskellige Digtere* fra andre lande og gav dem dermed litterær status (med visse forbehold).

Professor Rasmus Nyerup dedicerede på tryk en bog, *Almindelig Moerskabslæsning i Danmark og Norge igjennem Aarhundreder*, til Wilhelm Grimm og kaldte den knap 30 årige mand en af Tysklands fornemteste 'Litteratorer' – han udelod formentlig Jacob Grimm, fordi sidstnævnte forekom den patriotiske Nyerup for opportunistisk ved de hastige skift mellem at arbejde på tysk og fransk side under Napoleonskrigene.

En ung studerende, Mathias Thiele, havde anfægtelser med sine studier og søgte over på professor Nyerups bibliotek. Hans far var født grevskabet Lippe, der lå tæt på Kassel, og havde slået sig ned som bogtrykker i Danmark. Henimod slutningen af 1816 fik Mathias Thiele sin bror, der nu ledede familiefirmaet, til at forære sig Grimms eventyr (på tysk), mod at han til gengæld skrev nogle digte for en almanak som broderen ville udgive. Og inspireret af Grimms eventyr samt muligvis indirekte af Jacob Grimms opfordring til at indsamle folkloristisk materiale, gik Mathias Thiele i 1817 i gang med i løbet af fire somre at samle over 600 folkesagn i Danmark ved, som den første person i verden, rent faktisk at gå ud og høre på de fortællinger folk på landet, almuen, selv fortalte. Når han samlede folkesagn snarere end eventyr, tyder det på, at både han og Rasmus Nyerup mente brødrene Grimm havde fået indsamlet alle de folkefortællinger, det var værd at samle inden for det pangermanske område. Thiele havde i hvert fald respekt for dem, for da han var på sin første udenlandsfærd i 1819, fortæller han at i "Cassel havde jeg et literairt Besøg at aflægge hos Brødrene Grimm, som toge meget venligt imod mig, og da vi saa havde været paa "Wilhelmshöhe" og om Aften i Theatret, gik vi den næste dag til Göttingen ..." Det er fristende, at tro at Thiele og han to danske rejsekammerater håbede at træffe med den danske kurfyrstinde, men det får stå hen i det uvisse. Hun døde året efter.

Hvad angår indsamlingen af folkesagn, var der meddelere rundt omkring i Danmark, som hjalp Thiele med at samle folkesagn. De fleste sagn i andet bind, der udkom i 1819, havde han fået fra andre, og han fremhævede jurastudent Høyn i København og M. Winther i Odense som særligt aktive. Året efter traf Thiele personligt Mathias Winther i Odense, hvor han var tilknyttet regimentet som "kirurg" og andenbibliotekar på militærbiblioteket: "I Odense besøgte jeg ... en mig hidtil ubekjendt Correspondent, Hr Mathias Winther, der af Interesse for min Samling af danske Folkesagn allerede længe havde været en nidkjær Medsamler og blev det fremdeles." Under disse omstændigheder ville det have været sært, hvis han ikke sendte eksemplarer af sine trykte sagn til Winther.

I 1814 havde Rasmus Rask skrevet en sproghistoriske afhandling til Videnskaberne Selskab i København. I denne afhandling efterviste Rask slægtskabet mellem de in-

doeuropæiske sprog, men på grund af den generelt dårlige danske økonomi og papirman- gel blev den først trykt og dermed offentliggjort i 1818. På dette tidspunkt var Rask på vej gennem Rusland til Persien og Indien på en stor sproghistorisk forskerfærd. Bogen var skrevet på dansk. Netop derfor nåede den ikke et publikum i den store verden. Men Rasmus Nyerup sendte et eksemplar til Kassel, til brødrene Grimm, der som nævnt kunne dansk, og som nu var blevet bibliotekarer men fortsat forskede i tysk sprog og kultur og stadig nærrede en glødende interesse for dansk og islandsk. Rasks bog var en bombe i det fælles studerekammer. Jacob havde første udgave af sin (senere meget berømte) tyske grammatik i trykken og fik hastigt indflettet nogle rosende bemærkninger og tilføjelser baseret på Rasks arbejde i den. De bemærkninger broderede han videre på, da grammatikken kom i nyt oplag nogle år senere, og han finpudsede derved Rasks lydudredninger til 'Grimms lov', der er kendt i sproghistoriske kredse. For Wilhelm, der stadig beskæftigede sig med eventyr, var Rasks kortlægning af det 'trakiske' ursprog også en åbenbaring. Wilhelm var i gang med en nyudgave af eventyrene, hvor han "forbedrede", omskrev og udraderede nogle af de mest brutale og blodige passager og eventyr. Og han kunne også bruge Rasks indsigt. Her var nemlig en forklaring på, hvorfor man fandt 'samme historier' i forskellige kulturer: alle eventyr stammede fra samme storladne, sammenhængende mytiske urfortællingsforestillingsverden. Han skrev en begejstret indledning, hvor han henviste til Rask og især refererede til nordisk mytologi. Denne indledning på 40 sider i 1819-udgaven blev aldeles udeladt af senere tyske udgaver og er glemt i Tyskland.

Grimms Folke-eventyr (1821/23)

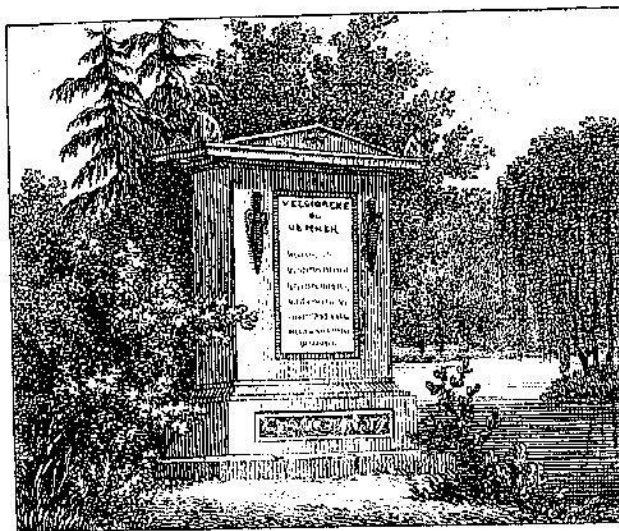
Anderledes i Danmark. Den gamle kammerherre Lindenchrone døde i 1817, men hans datter, Louise Hegermann-Lindenchrone, reviderede så hans oversættelser og nyoversatte de omskrevne eventyr fra den tyske andenudgave fra 1819; ydermere oversatte hun den tyske andenudgaves forord, der på så smigrende vis tog nordisk mytologi til indtægt for, at eventyrene var ikke blot af fællesgermansk men måske af en endnu ældre fællesmenneskelig kulturarv. Selv om den danske bog blev trykt i 1821 på Nøers Forlag i København, udkom den først officielt i 1823 på Gyldendal med alle Grimms eventyr, bind 1. Louise Hegermann-Lindenchrone elskede sin far højt og lod ham få æren for oversættelsen. Og hun dedicerede bogen til Læserne, i "Særdeleshed den afdøde Oversætters kjæreste Ven, Geheime-Conferentsraad Johan Bülow" (1751-1828), der var interesseret i bl.a. den slags historiske emner som Grimms eventyr ifølge Wilhelm Grimms forord hørte til.

Johan Bülow (1751-1828)

Johan Bülows historie var ganske spændende: han havde mistet sine forældre som helt lille (1753), hvorefter en moster sørgede for en omhyggelig opdragelse af ham. Han havde fået en militær charge i en alder af ni år som kornet og steg langsomt i graderne. Han

fik dog mulighed for at læse ved Sorø Akademi (1768-1771) hvorefter han snart blev sekondløjtnant, og som sådan bevidnede Struensees fald (1772), der var ledet af Ole Guldberg, som så overtog regeringsmagten og iøvrigt senere adlet som Høegh-Guldberg. I 1773 blev Bülow kammerjunker hos den 5-årige kronprins Frederik og blev dermed hans mentor og nærmeste rådgiver de næste tyve år, dvs. at Bülow på tæt hold oplevede hvordan Kronprinsen, den senere Frederik VI, styrtede Guldberg i 1784 og derved fik regeringsmagten i Danmark-Norge. Kort før denne begivenhed, blev Bülow hofmarskal. Som hoffets chef var han en overordentlig indflydelsesrig mand i det dansk-norske rige. Han var en retlinet person, og havde både venner og fjender – blandt de sidste i øvrigt prins Karl af Hessen, broderen til landgreven af Hessen. Da Bülow uberettiget mistede regentens tillid i 1793, havde han – takket være den formue han havde giftet sig til – lige købt et gods, som han trak sig tilbage på. Fra sit gods virkede han som en fremtrædende mæcen for forskning og historiske udgivelser; det var således især takket være penge fra ham, Rasmus Rask kunne drage af sted på ovennævnte sproghistoriske forskningsrejse. Bülow havde utroligt mange prominente gæster, blandt hvilke vi kan nævne Rasmus Rask (1808), Christian Molbech (1813), Oehlenschläger (1814), Rasmus Nyerup (1821), der alle var blandt de 3-400 personer

der skrev sig i godsets 'Erindringsbog'. Han inviterede også Thiele i 1818, men han kom nu ikke det år. Godsets have, der tidligere havde været moset sump, lagde Bülow hele sit liv meget personligt arbejde og stor energi i at omskabe til en park, som lovprises fra alle sider. Første gang det skete på prent var i 1808, hvor Oluf Olufsen Bagge skrev et digt om sit ophold i 1806. Det blev trykt med et stik af godsets – ret beskedne – hovedbygning. Stikket var lavet af den betydeligste danske kobberstikker, J.

Mindestøtten.

H. Clemens (1749-1831). Som man kan se det på den lille ø der er afbilledet i stikket, havde Bülow opsat en mindeurne over sit eneste barn, en datter, der var død som seks-årig. Senere kom der bl.a. en Mindestøtte over "Velgiørere og Venner", som også omfattede Johan Lindencrones navn. Hvordan præcis Lindencrone og Bülow lærte hinanden at kende, er ikke helt klart, men Lindencrone havde været på Sorø nogle år før Bülow og havde en lignende karriere som hofjunker (1766) og kammerherre (1777), så formodentlig kendte de hinanden fra hoffet.

Mindestøtten med bl. a. Johan Lindencones navn

Louise Hegermann-Lindencones dedikation hentyder til et særligt træk i parken i verset:

”Du, som til tusind Fugles Sang
Bag Træets Skygger lytter,
Bevinget Slægts Beskytter!
Agt her paa Eventyrets Klang,
Hvor Dyr og Fugl, hvor Hav og Vang
Udtaler hele Livets Gang!”

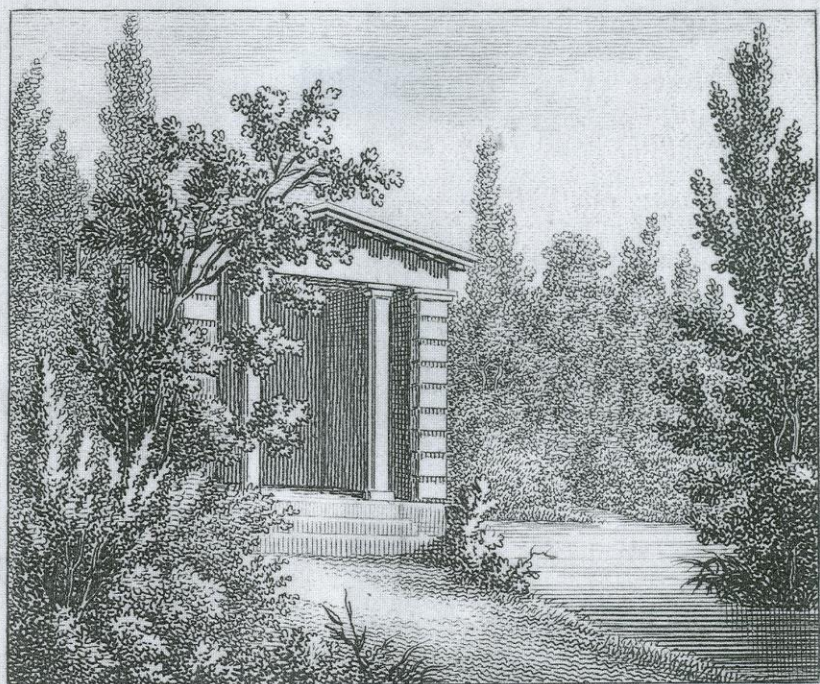
- hvis hvis tredje linie måtte have en fodnote med på vejen:

”Paa Sanderumgaard skal sjelden løsnes Skud, for ikke at bortskræmme Fuglene, som tye til dette Fristed.”

Formentlig var det Kammerherre Johan Lindencones titel, altså kort og godt snobberi, der betød at hans oversættelse af Grimms eventyr dominerede i Danmark i næsten hundrede år; samtidig skal det dog også bemærkes, at denne lange levetid er en ret enestående tribut til den hengivenhed, som hans datter nærede for ham. Det lange forord, som Wilhelm Grimm havde skrevet om eventyrenes herkomst på tysk og som gled ud af de følgende tyske udgaver, blev troligt genoptrykt i de danske nyudgaver til og med 1853.

*Mathias Winthers
'Danske Folke-
eventyr'*

I 1823 –
samme år som
Lindencones over-
sættelse officielt
udkom - udgav

Det lille Tempel.

Mathias Winther, der jo havde hjulpet Thiele med indsamlingen af sagn, *Danske Folkeeventyr*, tyve eventyr, elleve af dem fra 'folkets egen mund'. Winther var tilskyndet til at samle dem, fordi han – som han i forordet, dateret 17. september 1822 i Odense – med gru så, hvordan de ville blive aflivet af skolereformen i 1814: "Du kan ogsaa tro, kjære Læser! at det nuværende Skolevæsen slet ikke mener det godt med [eventyrene]." I sin versificerede indledning omtalte han den inspiration, som han havde fået fra bl.a. Oehlen-schläger (hvormed han må have haft 1816 samlingen i tankerne) og brødrene Grimm. I forordet såvel som i 'Anmerkningerne' nævner han udtrykkeligt, at han har fået stof fra Mathias Thiele, så han har selvfølgelig sendt ham et eksemplar. Han tilegnede samlingen til "Deres Excellence Hr. Geheimeconferentsraad Johan von Bülow til Sanderumgaard, Ridder af Elephanten, Storkors af Dannebrogen og Dannebrogsmænd, Commandeur af Nordstjerneordenen etc. etc." Om han blev understøttet af Bülow er ikke umiddelbart klart, men snart gav Bülow ham i opdrag at lave versene til en lille bog om godsets park med kobberstik af "Professor Clemens", der i øvrigt var den bedste kobberstikker, Danmark nogensinde har haft.

Det fremgår af sidstnævnte bog, der igen er tilegnet Bülow – hvis titler og ordner nævnes med tilføjelsen "al Videnskabeligheds sande Velynder og beskytter ... med rørt Taknemmeligheds Følelse allerærbødigst af Forfatteren" – at Winther havde opholdt sig på godset i foråret 1823. Arbejdet med eventyrene og bogen med digtene om parken er altså kommet direkte efter hinanden. Honoraret for bogen om godsets park satte Winther i stand til at prøve at få en medicinsk eksamen i København.

Men det lader til at der har stået særlig glans omkring Johan Bülow og hans nærmeste omgangskreds omkring fryden ved at kende – måske at fortælle eller læse eventyr op – omkring 1820-1823. Det kan have været inspireret af Bülows interesse for historisk materiale eller muligvis en sammenkomst med børn til stede. Fortællerne kunne være Thiele, Winther og måske Nyerup, og børnene kunne have været Louise Hegermann-Lindencrones. Men der er ikke nogen optegnelser om noget sådant.

Eventyr i Danmark

Status omkring folkeeventyr i Danmark i begyndelsen af 1820'erne var med andre ord, at de var lovprist i den akademiske verden (Rasmus Nyerup), oversat og kommenteret af dansk digtekunsts ypperste (Oehlenschläger), og i forordet til den højst agtede oversættelse blev placeret centralt i den pangermanske kulturarv med behørig referencer til Rasmus Rask og nordisk mytologi. Og de nød de både fremme og gunst hos den fornemmeste danske adel, oversatte som de var af Lindencrone og tilegnede til en Ridder af Elefanten. I Danmark var eventyr var kort sagt særdeles ærværdige og agtværdige selv i de højeste kredse. Med Tyskland som en mulig undtagelse, er der ingen andre lande, hvor de havde eller nogensinde fik en tilsvarende høj status

Det var nu ikke sådan, at eventyr blev ligefrem populære i Danmark i denne omgang, omendskønt der udkom omkring en snes samlinger af især oversatte fortællinger, eventyr, digtninger osv. i tiden der var rettet mod et broget – hovedsageligt dog dannet - publikum. Selv om der foreligger vidnesbyrd om at 'Lindencrones oversættelse' blev læst op i mindst én familie, lader det til at førsteudgaven af Lindencrone ikke solgte godt – så sent som 1837 skrev professor Christian Molbech til Grimmerne, at han godt kunne skaffe dem et eksemplar. At der kom et nyt oplag i 1839, er en lidt anden historie som vi kommer ind på senere.

Grimms Eventyr og deres internationale af popularitet

Der skete noget, der på længere sigt betød at eventyr blev populære. Det var ikke i Danmark men i England, hvor et udvalg af de tyske eventyr blev oversat i 1823 og udstyret med illustrationer. Hjemme i Tyskland fik det Wilhelm Grimm til bevidst at udvælge 50 eventyr, der var specielt rettet mod børn fra hovedsamlingen, som i øvrigt med tiden voksede til at omfatte over 200 fortællinger. Denne *Lille Samling* var illustreret af Ludwig Grimm, en af hans yngre brødre, og har udgjort grundstammen i de fleste oversættelser af de tyske eventyr til alle andre sprog end dansk. Sammenlignet med hovedsamlingen, er det mest bemær-

kelsesværdige ved Den Lille Samling, er at mens det kun er 1/3-del af hovedsamlingen der består af 'trylleeventyr', er det ikke mindre end 2/3-dele af *Den Lille Samling*, der er trylleeventyr. Det er dette faktum, der i vid udstrækning har defineret eventyrgenre internationalt. I Danmark fastholdt Lindencrones titel en Grimmkanon, der bestod af den tyske andenudgaves bind 1. Den indeholdt en del historier, der ikke var for sarte sjæle og må have båret aldeles rædselsfulde historier ind i mangt et børnekammer.

Ironisk nok var det netop de af Winther frygtede skolereformer, der fik betydning for eventyrenes gryende udbredelse i Danmark. Der skulle skaffes læsestof på lydefrit dansk, og professor Christian Molbech udgav i 1832 en læsebog med prosastykker, der-

iblandt seks eventyr af Grimm, som han personligt havde besøgt i det søvnige Kassel i 1819 da hans vej fald forbi. Molbech havde selv oversat eventyrene og fik således gjort eventyr til læsestof for ”Mellemklasserne i Skolerne.” Om børnene kunne lide dem, melder historien ikke. Men bogen kom i adskillige oplag.

H.C. Andersens baggrund

Lad os vende os mod H.C. Andersen, der som bekendt var født i Odense i 1805 og havde en kummerlig barndom. Der var lyspunkter såsom at hans far fortalte ham historier og hans gamle mormor vidste at vide, at hendes mormor var en rig adelsdame i Kassel, som var stukket af med en skuespiller. Napoleonskrigene berørte Danmark og såmænd også H.C. Andersen personligt: Efter at Danmark i 1807 var trådt ind i krigene på fransk side, havde Napoleon sendt spanske hjælpetropper til Danmark, og dem havde H. C. Andersen set i Odense som lille barn. Hans far havde forsøgt at gøre sin lykke i krigen, men var vendt hjem som en nedbrudt mand og døde snart efter. H.C. Andersen fortæller selv i *Mit eget Eventyr uden Digtning*, hvordan han fik indpas i de finere kredse: ”Min Lærelyst, de mange dramatiske Scener jeg kunde uden ad, min særdeles smukke Stemme, Alt vakte en Slags Opmærksomhed hos flere fornemme Familier i Odense, jeg blev kaldt til dem, min hele forunderlige Personlighed vakte interesse, og blandt de Mange hos hvem jeg nu kom var Oberst *Høegh-Guldberg*, den der med sin Familie-Kreds viiste den sandeste Deeltagelse, ja han førte mig endogsaa en Gang til Prinds Christian, vor nuværende Konge.” Men det endte jo med at H. C. drog til hovedstaden i 1819, hvor han – efter megen modgang - fik en uddannelse, takket være subskription og anden støtte fra indflydelsesrige personer, bl. a. oberstens bror, Frederik Høegh-Guldberg. H.C. Andersen fik aflagt filosofikumeksamen i 1829 og derfor var ’student’ med ret til at læse på Universitetet.

Han var begyndt at have en vis succes som forfatter og at være middagsgæst hos prominente familier i København. Omkring 1830 begyndte han at drage rundt i landet, hvor han – i begyndelsen relativt sjældent – besøgte familier, godtfolk, seværdigheder og godser og nævnte dem som en del af sine dagbogsrapporteringer i sine breve, hvilket var skik og brug.

I 1833-34 foretog han sin første store rejse til Tyskland, Frankrig, Schweiz og Italien, hvor især sidstnævnte gjorde indtryk. Da han kom hjem til Danmark flyttede han 1. september 1834 ind i det nuværende Nyhavn 20. Her boede han med arbejdsværelset ud mod kanalen og soveværelset mod Charlottenborgsiden, hvor Botanisk Have lå mellem hans værelse og Charlottenborg.

H.C. Andersen i Nyhavn

Han arbejdede intenst på at færdiggøre *Improvisatoren*, der hentede inspiration fra hans Italiensrejse, skrev skuespil, og kom middag hos sine bekendtskaber – til dels på fa-

ste ugedage. Om julen fortæller han selv, hvor mange han besøgte: ”Juleaften var jeg fra Middag til Klokken 7 hos Etatsraad Ørsteds hvor der paa Juletræet voxte mig et Par delige forgyldte sachsiske Porcelens Kontoirkopper, samt et Digt af Ørsted.” Derpå tog han i Studenterforeningen, til ”Julegrød hos Collins” hvor han noterede, at han fik gaver fra Fruerne Drewsen og Collin samt Louise Collin. Dagen efter gik turen så til ”Gottlieb Collins, Etatsraad Wiborg og Agent Zinns,” og han fortsætter: ”saaledes er det næsten gaaet fort, saa jeg er leed og kjed af det Hele; moersomst var det hos Professor Thieles, hvor der ere smukke Kobbere og Kunstsager til at see paa.”

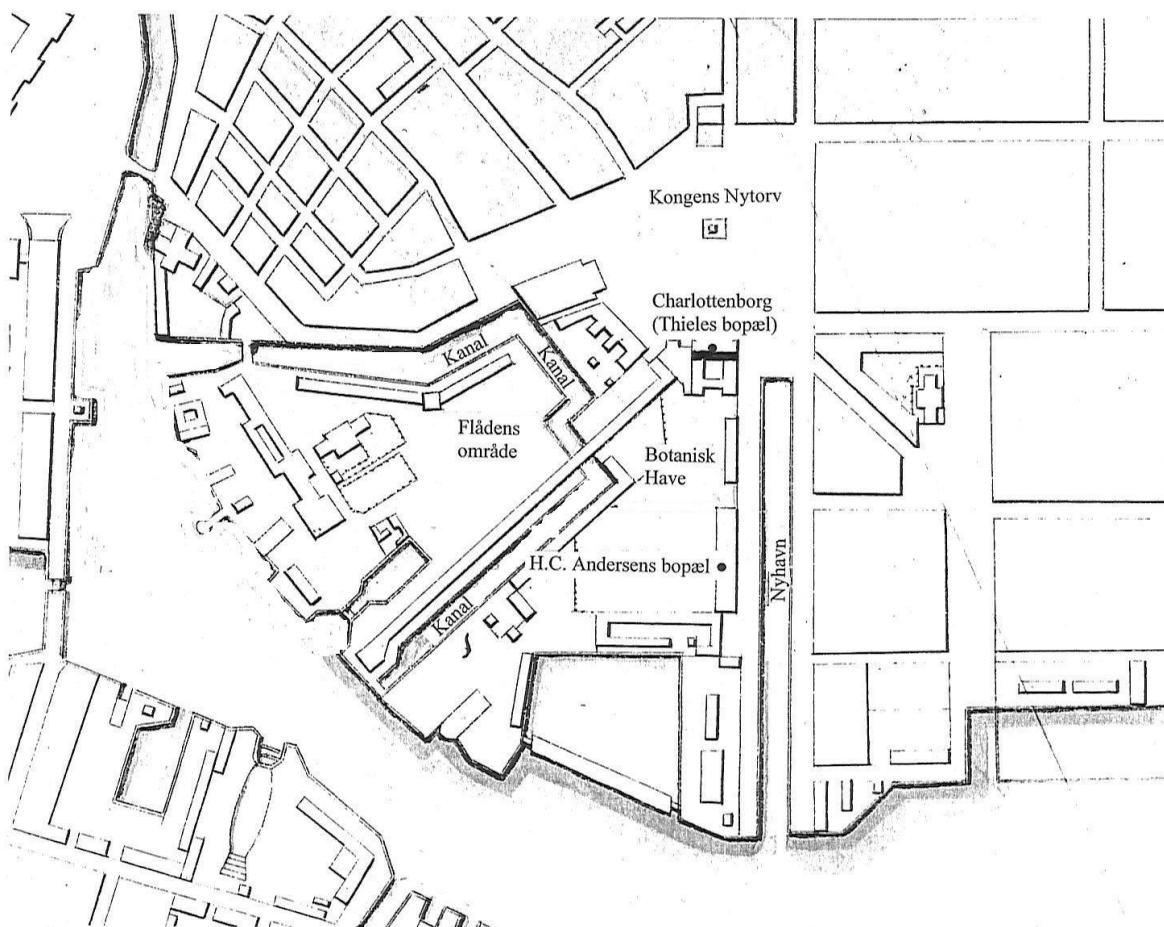

Mathias Thiele

Thiele var en af de personer, som H.C. Andersen mødte tidligt efter han kom til København: på et tidspunkt hvor Thiele arbejdede med nogle papirer, dukkede H.C. Andersen uanmeldt op og optrådte for ham som tak til sine velgørere. Thiele nævner selv, at Andersen ”var m i n Ven, førend han blev verdensberømt, og førend man i hans Fødeland havde faaet Øinene op for den i ham boende Genius.”

I 1834 var Thiele for længst blevet titulær professor, og som sekretær for kunstakademiet var han flyttet ind på Charlottenborg med sin familie, dvs. sin hustru Sophie og sine to små døtre Ida og Hanne. De var tydeligvis kæledægger for de kunstnere, der kom i hjemmet – Christian Købke (1810-1848) malede et billede af den ældste, Ida, og

billedhuggeren H. V. Bissen (1798-1868) modelerede dem begge. Thiele havde nu altså "et smukt Hjem" og "et velbesat Bord" hvor man havde "selskabelige Glæder." Charlottenborg lå mindre end 200 meter fra Andersens lejlighed. Som det fremgår af kortet måtte H.C. Andersen passere Charlottenborg, hver gang han ville andre steder hen i København, fordi der var kanaler på alle andre sider, især dem der afskar 'Gammelholm,' der blev brugt af flåden, fra det øvrige København.

Den norske Hytte.

Thieles bøger

Som bekendt var H.C. Andersen fra sin tidligste ungdom en læsehest, og det er usandsynligt, at han ikke har kastet et øje på Thieles bibliotek. Det har givet ham noget inspiration: Thiele har selvfølgelig haft sine egne folkesagn. Det ville i sandhed have været underlig andet. Havde Thiele Oehlenschlägers samling fra 1816? Hvis han havde, har den demonstreret for Andersen, hvor mange lande der fandtes eventyragtige fortællinger i; han har også via sit forord givet 'genren' en vis status, og derved markeret, at den var værd at lægge mærke til også for kunstnere og intellektuelle. Eftersom Thiele havde været ansat af Nyerup og delte hans interesse for folkloristik har han antageligt haft Rasmus Nyerups *Moerskabslæsning* (1816), der viste, at selv lærde personer kunne beskæftige sig med folkloristisk stof. Vi véd med sikkerhed, at Thiele, som sagt, havde erhvervet en tysk udgave af brødrene Grimms eventyr takket være sit poetiske talent. Det kan være Thiele

– eller snarere hans hustru eller en ven af huset - har købt Lindencrones oversættelse til pigerne, men ret beset har de tyske historier og de danske oversættelser nok været for barske til at gå an til pigerne, hvoraf den ældste var fire år gammel. Men netop fordi man skal læse eventyrene for at finde ud af det, er det i hvert fald ikke udelukket at H.C. Andersen så Louise Lindencrones versificerede vers, der stod først i bogen. I så fald har han nok lige noteret sig, at den var tilegnet Johan Bülow. Det kan være Thiele også havde Mathias Winthers beskrivelse af Bülows park – den lader til at være blevet trykt som en gave til stedets venner eftersom den havde undertitlen ”Nytaarsgave for Haveelskere” og Thiele havde været der. I givet fald har Andersen, der jo var begejstret for kobbertryk, noteret sig ikke blot at disse kobberstik var lavet af professor Clemens, men også at originaltegningerne var lavet af ”Stiftsbygningskonstruktør ... Hanck”, der boede i Odense og var far til en af Andersens trofaste brevveninder, Henriette Hanck. Det var i øvrigt hende, der var den første H.C. Andersen betroede, at han var ved at skrive eventyr.

Som antydning er der tilmed en til vished grænsende sandsynlighed for, at Thiele også havde Mathias Winthers *Danske Folkeeventyr* fra 1823. Denne samling er stilistisk ikke opsigtsvækkende, men den er faktisk let at læse op. Om H.C. Andersen selv har fundet frem til den på Thieles hylder eller har hørt den læst højt af Thiele, hans hustru eller tredjeperson, er ikke så interessant. Det, der er relevant, er det faktum, at indsamlingen var foretaget af en person i Odense, og forordet skrevet og dateret i Odense. Samlingen var tilegnet en enormt respekteret, højtbetitlet mæcen, som havde modtaget selveste Elefantordenen. Højere kunne man næsten ikke nå. Og den selvsamme person havde også fået tilegnet oversættelsen af brdr. Grimm.

At H.C. Andersen må have kendt dem er oplagt når han i februar 1835 siger om sine egne skriblerier der blev til hans berømte eventyr at de omhandlede historier, ”jeg ikke troer ere kjendte.” Og han må have undersøgt rub og stub når han i slutningen af marts 1835 fastholder, at hans eventyr er ”originale.”

Sagn og eventyr og blåt blod

I hvert fald slog Winthers samling fast at det var altså ikke blot respektabelt – som Oehlenschlägers og Nyerups samlinger viste det - at befatte sig med folkefortællinger og eventyr, men det medførte gunst fra de højeste kredse. Og hvis H. C. Andersen stadig skulle have en stille tvivl om det, kunne han slå op i den samlede udgave af Thieles *Folkesagn*, hvilket han gjorde, eftersom han i romanen *O. T.*, der udkom året efter (1836), har en fodnote hvor han henviser til et ‘sagn’ som knytter sig til Sanderumgaard.

Og se!

Den komplette samling af Thieles sagn var:

”TIL KONGEN.” Og fortsatte på næste side: ”Allernaadigste Konge! Det er den danske Bondesaga, jeg allerunderdanigst vover at frembære for D e r e s M a j e s t æ t.” Det var sket efter forslag af Thieles svigerfar og med bevågenhed fra allerhøjeste sted.

Thiele havde været i audiens hos kongen, der havde taget meget nådigt mod ham og tilmed havde læst hans sagn i forvejen, selv om Thiele ved audiensen overrakte ham dem alle sammen i ”rødt Saffian med Guldsnit.”

H.C. Andersen og Sanderumgaard

Hvad mere er: godt nok var den gamle geheimekonferentsraad Johan Bülow til Sanderumgaard død i januar 1828, hvorefter en slægtning havde købt det. Men det var ydermere et sted, som H. C. Andersen selv havde set hen til at besøge. Det skete d. 2. august 1832. Han fortæller selv i et brev, at han skal derud med sine værtsfolk, familien Høegh-Guldberg i Odense. Dens patriotiske overhoved, Christian Høegh-Guldberg, var nu chef for Det fynske regiment af lette dragoner, og havde, som det fremgik tidligere, været en af H.C. Andersens tidligste og mest trofaste velgørere: ”Idag gaaer Touren til Sanderumgaard.” Hans værtsfamilie agtede åbenbart at tage ham med til godsets berømmede park, der var enorm efter dansk målestok. Parken var anlagt i en art engelsk stil og stod i sin glansperiode med ti små lysthuse og pavilloner, udover en runesten, den allerede nævnte mindestøtte og urnen over Bülows datter. Man kunne gå rundt ad de stier eller blive roet ad de mange kanaler, som parken var gennemskåret af og som førte rundt blandt pavillonerne. Hver enkelt af dem var omgivet af passende bevoksning som f.eks. ‘Tankefuld,’ der lå i et vildnis under skyggefulde træer, og ‘Det norske Hus,’ der var omgivet af graner og lærketræer. Overalt var der et blomsterflor og fuglesang. Mathias Winther havde udtalt ønsket om at ”Maatte kommende Slægter endnu længe glædes ved Synet af dette fynske Paradiis!”

Lad os gætte på, at H.C. Andersen blev det. Det er utænkeligt, at Andersen blev forment adgang til parken, for han var jo oberstens, kommandantens gæst, og Christian Høeg-Guldberg havde selv dokumenterbart aflagt visit der (mindst én gang, i 1814). Men der er faktisk en anden mulighed, nemlig at han oplevede parken i forfald: Landbrugskrisen i Danmark efter Napoleonskrigene havde påvirket godsets landbrug, som Bülow måske nok havde forsømt. Den nye ejer samlede sig forståeligt nok om at bringe det på fode, så parken trådte i anden række. Det er derfor tænkeligt, at H. C. Andersens værter, Hø-

egh-Guldbergs og muligvis andre odenseanere havde skruet hans forventninger for højt op, så besøget blev en stor, stor skuffelse. Men H.C. Andersen har set det, lige meget hvor meget det så har regnet og hvor lille en del han har set. I alt fald ville H. C. Andersens syn af Clemens kobberstik i Winthers bog om Sanderumgaard park nok havde været lidt af et eventyrsyn om svundne tider. Men måske er der andre forklaringer.

Eventyrene fra Odense

Men i hvert fald taler alt for, at det er al den duperethed, der fandtes i Mathias Winthers beskedne samling og dens dedikation, samt H. C. Andersens betagelse af titler, der indledningsvis inspirerede H. C. Andersen til at tænke i eventyrbaner. Winthers samling havde alle forudsætninger for at gøre det: eventyrene var indsamlet på Fyn af en mand, der boede i Odense. Samlingen var tilegnet en af rigets fremmeste mænd, hvis gods lå kun godt 12 kilometer fra Odense, og som ville eventyr det godt. Og H.C. Andersen havde selv hørt om og formentlig set parken, der var "verdensberømt" i Danmark. På denne baggrund kan det ikke undre, at H.C. Andersen følte, at han også kunne bidrage med historier, han kendte fra sin barndom i Odense, og hvis domkirketårn dengang efter sigende kunne ses fra Sanderumgaards park. Det vel kendteste af de små huse var 'Tankefuld', som Christian Molbech beskrev i 1813: "... ophængte Tavler lede os paa mørke Veie giennem tæt Kratskov ind i en ganske dunkel og høitidelig eensom Lund, der synes indhegnet og afsondret fra den hele øvrige Have," som førte vandreren til en eneboers hytte med mindelser om døden.

H.C. Andersens egne eventyr

Det er mit – vil jeg påstå særdeles velunderbyggede - gæt, at det altså var bøger, der stod i Thieles hjem, samt dem de refererede til, som fik H.C. Andersen til at opdage, at eventyr stod højt i kurs selv i dannede kredse i Danmark, og derved tilskyndede ham til at vende opmærksomheden mod oplevelser i hans tidlige opvækst.

Der er antydninger af, at H.C. Andersens tanker om barneårene i Odense blev vakt i forbindelse med, at han flyttede ind i boligen i Nyhavn tæt på Thiele sidst i 1834: til trods for sin optagethed af *Improvisatoren* mindedes han i november 1834 Napoleonskrigenes Odense: "Mine Spaniere i Odense tager jeg snart fat paa, jeg maa have min Fødeby på Theatret" Døren var altså åbnet for barndomserindringerne inklusive de historier, han dengang havde hørt. H. C. fortæller nytårsdag 1835, at han begynder nogle ""Børneeventyr" jeg vil se at vinde de kommende Slægter ved."

I februar 1835 har han så fast grund under fødderne, at han tør fortælle B. S. Ingemann, at han er begyndt på "nogle: "Eventyr *fortalte for Børn*". Med tanke på Ingemanns kritik af, at han ikke havde hengivet sig nok til "Den uskyldige Barneverden" i et 'protoeventyr,' som han havde begået i 1830, tilføjer Andersen "og jeg troer de lykkes mig" og fortsætter: "Jeg har givet et Par af de Eventyr jeg selv som Lille var lykkelig ved,

og som jeg ikke troer ere kjendte; jeg har ganske skrevet dem saaledes som jeg selv vilde fortælle et *Barn* dem.” Her henviser han altså direkte til sin barndom i Odense som eventyrenes by. Når han mener de eventyr, som han skriver, ikke er kendt, må vi formode, at han har undersøgt det ved som minimum at læse i hvert fald Oehlenschlägers og Grimms *Eventyr* (hhv fra 1816 og 1821/23), *Winthers Folkeeventyr* (1823), og Thieles *Folkesagn* (1818-1823). Det kan også være han har kigget på Winthers *Eventyr og Fortællinger* fra 1825, eller nogle af de andre samlinger af fortællinger i samtiden, selv om de fleste var oversatte tekster.

H.C. Andersen fortæller eventyr

Et nogenlunde kvalificeret gæt er at H.C. Andersen – på basis af sine bemærkninger til Ingemann – i februar-marts 1835 er begyndt at fortælle eventyr til børn. En mulig familiekræds er H. C. Ørsted: Det første vidnesbyrd er fra 16. marts 1835, hvor han citerer H.C. Ørsted for at have sagt, at eventyrene ville gøre ham udødelig. Det er indlysende, at Ørsted, der siden 1820'erne altid inviterede H.C. Andersen til at fejre jul hos sin familie, og nu var oppe i halvtredserne, ikke læste H.C. Andersens manuskripter men lyttede med, når H.C. Andersen fortalte eventyr til børn, f.eks. hans datter Sophie. H. C. Ørsted bed formodentlig mærke i, hvor optaget børnene var af at høre dem. Under alle omstændigheder bekræftede ”Etatsraad” Ørstedes bemærkning i Andersens ører samtidig, at eventyr nød anseelse i bedre kredse. Og bemærkningen betyder også, at Andersen ikke bare skrev eventyr, som han ville fortælle dem til et barn, men at han faktisk *fortalte* dem på børn på den måde. Tre år senere, da Sophie (som på dette tidspunkt var H. Cs ulykkelige forelskelse) som sekstenårig blev forlovet, nævner H.C. Andersen, at han havde fortalt hende eventyr, da hun sad i hans skød. Der kan altså være tale om, at han havde gjort det allerede inden sin Italiensrejse, selv om der ikke foreligger noget om det. Men det kan måske også være erindringsforskydning, specielt da han tilføjer, at hun kyssede ham til at gøre det. Hun sad formentlig snarere på hans knæ langt tidligere, på et tidspunkt hvor han plejede at underholde med vers.

At det var børn, der var hans primærpublikum for de første eventyr, fremgår med al ønskelig tydelighed, da han d. 26 marts 1835 fortæller, at der i april vil der udkomme ”fire originale Eventyr. 1) Fyrtøjet. 2) Lille Klaus og store Klaus. 3) Prindsessen paa Ærten. 4) Den lille Idas Blomster.”

Eventyret i Nyhavn

Bengt Holbek har argumenteret for at tre af dem, ‘Fyrtøjet,’ ‘Lille Klaus og Store Klaus’ samt ‘Rejsekammeraten’ stammede fra H. C. Andersens odenseanske barndom. Det ligger også lige for at formode at i hvert fald ‘Fyrtøjet’s soldat på en eller anden måde har en forbindelse med H.C. Andersens egen far, der jo optimistisk var draget af sted i ledning for Napoleon.

Hvorom alting er, handler det sidste eventyr, 'Den lille Idas Blomster,' om spillet mellem Thieles ældste datter, Ida, der nu er fire et halvt og "Studenten," der er H.C. Andersen selv, som laver papirklip og fortæller den lille Ida eventyr, inklusiv det eller dem, der fortælles inden i denne historie. H. C. Andersen siger selv, at historien blev til en dag han var hos Thiele, men hermed tænker han vel kun på, hvordan det begyndte: Enhver, der har prøvet at fortælle et barn en historie, som det selv optræder i – ja, bare har en navnefælle i – vil kende den dybe fascination, det fremkalder hos barnet og hvor gerne det vil høre historien igen og igen.

I fortællingen refereres til Idas liv med en beskrivelse af hendes dukke og dukkeseng, og i bemærkninger såsom at Ida var ved [Frederiksberg] slot med sin mor dagen før. Der nævnes mange forårsblomster: vintergækker, hyacinter, krokus, violer, og tulipaner. De blomstrer ikke på samme tid. Det peger tværtimod på, at eventyret blev begyndt og udviklet i løbet af de første måneder af 1835. Det ligger lige for at formode, at

det er blomster, Ida og Andersen har set pible frem i Botanisk Have mellem deres bopæle. Sagt på en anden måde, er der træk, der indicerer, at der blev indsat ting, efterhånden som Ida oplevede dem. Mig bekendt foreligger der intet om, hvor meget Andersen besøgte Thiele denne vinter, men når

Charlottenborg med botanisk have bagved

deres boliger lå tæt på hinanden, skete det vel relativt ofte, og som sagt måtte H. C. Andersen passere Charlottenborg lige meget hvor han skulle hen i København. Dertil kom så, at Thiele var lige så optaget af Italien som Andersen: i marts var han med til at arrangere den første sammenkomst, der fejrede Bertel Thorvaldsens romerske fødselsdag, og som "skulle trylle os tilbage til de glade Dage i Rom." Det ikke troligt at H.C. Andersen ikke var inviteret med. Thiele lavede i denne periode også lys-tableauer ("Natur-Theater"), som han ofrer et par sider på at beskrive i sine erindringer, og som han inviterede sine venner til. De lader til at være italiensk inspirerede, for der nævnes et maleri af Comosøen og at H. V. Bissen, der netop var hjemkommen fra Italien og boede hos Thie-

les, modellerede bjerge og templer. Vi tør vel formode H.C. Andersen bivåned i hvert fald nogle af dem.

Hvorom alting er: når H. C. kom – måske tilmed blot passerede på sin vej ind til det øvrige København -, har Ida selvfølgelig især bedt om at få fortalt 'Den lille Idas blomster,' som er om hende selv og hendes omgivelser. Og H. C. Andersen har glædet sig over at kunne give hende noget, som hun selv satte pris på, mens Købkes maleri og Bissens modelleringer vel mest har været beregnet til forældrene.

'Den lille Idas blomster'

Den 8. april udkom *Improvisatoren*, der på dette tidspunkt lå H.C. Andersen så meget på hjerte, at den overskyggede alt andet. Han sendte denne bog til den tyske videnskabsmand og digter von Chamisso i april og fortæller, at eventyrene – der igen nævnes ved deres titler - er hos bogtrykkeren. Men bogtrykkeren vil ikke udgive det næste hefte med tre eventyr ('Tommelise,' 'Den uartige Dreng' og 'Reisekammeraten'), som Andersen allerede har fra hånden i slutningen af april. Dvs at H.C. Andersen i slutningen af april 1835 har et repertoire på mindst seks eventyr, som han kan fortælle, når han er på besøg hos familier med børn. Derfor er det formentlig et eller flere af disse seks eventyr,

studenten fortæller Ida i indledningen i det syvende eventyr, 'Den lille Idas blomster.' Det sidstnævnte har til gengæld været noget helt personligt mellem ham og Ida, og det har frydet Idas hjerte.

Så sker der noget uventet.

Den lille Idas mor bliver pludselig syg og dør natten 15-16. april, natten til Skærtorsdag, 1835.

Hvis vi ser på eventyret med denne begivenhed for øje, er dets grundtone lys og optimistisk: blomsternes træthed skyldes deres natlige eventyrdans, og er hermed et overordnet et tema om livets cyklus, som ligger i forårets blomster. De blomstrer, får kraft, for så at visne og tilsyneladende at dø, men i virkeligheden har de samlet kraft under jorden og kan derfor spire frem igen til næste forår ("... siig til den lille Ida, at hun skal begrave os ude i Haven, ... saa voxe vi op igjen til Sommer og blive meget smukkere.") Men

det forstyrres af de dobbelttydige klange om døden, der kaster deres slagskygger over eventyret i form af at blomsterne er afskårne – noget som er naturligt og oplagt for en gartner, men næppe altid for børn og for voksne der ikke har et førstehåndskundskab til havearbejde.

Eventyret er ikke fuldkomment og harmonisk som et klassisk eventyr, hvor man kan indlæse forskellige tolkninger. Det er da heller ikke et af de populære eventyr (og optræder sjældent i 'udvalgte' eventyr og oversættelser). Fortællingens manglende 'klangbund', tyder på at Andersen i al hast har indføjet nogle ændringer i sit manuskript eller i korrekturen (som Jacob Grimm gjorde det i sin tyske grammatik og H. C. selv gjorde det i f. eks. 'Kejserens nye klæder') under indtryk af dødsfaldet: det ville ikke passe sig i situationen at lade eventyret have en optimistisk udgang, hverken over for Ida eller hendes far, Mathias Thiele. Det gik heller ikke an at udelade eventyret, for H.C. An-

dersen har villet glæde Ida ved at få det trykt og har fortalt hende det ville komme i hans bog.

Eventyret er så blevet de blomster, den lille Ida og H.C. Andersen i fællesskab stillede ved Sophie Thieles grav.

Inspirationen til H.C. Andersens eventyrdigtning

Den direkte ansporing til H.C. Andersens eventyr kom altså dels fra Odense centrum: fra det fattige barndomshjem; dels fra Odenses omegn: mæcenen geheimekonferentsraad Johan Bülow's gunst over for eventyr, og ikke mindst fra det indtryk som Sanderumgaards pragt og nærhed ved hans fødested har gjort på H. C. Andersen og som han i hvert fald oplevede på om ikke første, så anden hånd, hvad enten det så har været begejstrede beskrivelser fra kredsen i Odense eller Winthers bog om parken med Clemens kobberstik.

Der var også en europæisk tilskyndelse til Andersen om at fortælle og digte eventyr fra det store udland. Den kom så dels fra Grimms eventyr som en samling, der kunne bruges til børn. En yderligere tilskyndelse til H.C. Andersen til at skrive eventyr var – mere indirekte - Jacobs opfordring til at samle folkløst stof der udgik fra Wien i 1815, og som fik gang i Nyerup og derigennem Thiele og Winther og deres samlinger af henholdsvis lokalsagn og eventyr.

Mathias Winthers skæbne

Som jeg har fremstillet det her, kendte H.C. Andersen Winthers samling.

Det virker umiddelbart mærkeligt, at H. C. Andersen aldrig nogensinde så meget som antydede, hvor han fik sin største inspiration fra. Men det er der nu en særdeles god forklaring på, ja ikke bare det – det ville have været utænkeligt at H.C. Andersen nogensinde havde vedgået denne inspiration. Det ligger der en menneskeligt trist historie bag:

Som sagt havde indtægterne fra Winthers beskrivelse af parken på Sanderumgaard sat ham i stand til at studere medicin i København, men Winther bestod ikke eksamen i 1830 og gav sig til at udgive en art avis, *Raketten*, som eftertiden kender som et 'smudsblad.' I foråret 1832 tog Winther, formentlig i god tro, en sag op for en soldat ved Regimentet i Odense. Soldaten klagede over at have 60 Rigsdaler til gode, der skulle dække hans indkvartering, da han på grund af en brand ikke havde kunnet bo på kasernen i en periode i 1821. Winther mente, at han kunne rådgive soldaten ved at foreslå ham en art anke. Lad os se på denne sag.

Oberst Christian Høegh-Guldberg tog Winthers notits i *Raketten* meget ilde op og anså den for en plet på regimentets ære. Han anlagde sag mod Winther og for lige at slå fast, hvad rangfølgen var, var det mod "Eksadronschirurg M. Winther." Domsafsigelsen d. 5 november 1832 – altså fire måneder efter H.C. Andersens besøg – gik Winther imod. Han blev idømt en bøde på 60 Rigsdaler – en ganske anseelig sum.

Vi må så huske, at Christian Høegh-Guldberg var H.C. Andersens velgører i hans tidlige år i Odense. H.C. Andersen boede hos familien, da han drog til Sanderumgaard. Derved kommer H.C. Andersens udflugt til Sanderumgaard d. 2 august 1832 til at stå i et andet lys. Vi må formode at nogle af familiens kvindelige medlemmer var med – men der har givetvis også været en mand, muligvis obersten selv. Formålet med udflugten har så formentlig været at gøre den nye godsejer bekendt med Winthers frække påstande og sikre sig, at han i hvert fald aldrig igen kunne regne med gunst og støtte fra Sanderumgaards ejer (om han overhovedet har gjort det efter Bülow's død, er nok tvivlsomt). H.C. Andersen har fået sat en skræk i livet. Det er forklaringen på at Sanderumgaard aldrig dukker op i H.C. Andersens værker.

Og det blev værre: Winther udgav dommens ordlyd under titlen 'Præmisser og Dom' i december 1832. Det er forbavsende, at pamfletten slap gennem censuren – det kan hænge sammen med at censurinstitutionen var svækket, men det er også muligt at det bidrog, at der var nogen, der troede der kunne være noget om snakken om den undtagne leje.

For at forstå hvad der er sket, skal man kunne gennemskue hvad der står i én lang sætning i domsudskriften: nemlig at soldaternes indkvartering i nogle tilfælde var blevet dækket ved udbetaling til dem selv, og i andre tilfælde var betalt direkte til de personer, der havde stillet plads til rådighed. Formodentlig har den soldat, der har klaget sin nød til Winther været en 'solderist', dvs. en person som man ikke kunne betro penge, fordi han ville bruge dem på "drik og hor" i stedet for at bringe dem til sine værter. Begrebet eksisterer mig bekendt ikke i dag, men da jeg selv var værnepligtig på Bornholm i 1950'erne tilbageholdt af netop denne grund en del af den (beskedne) løn, så alle kunne betale for deres billet hjem når vi fik vores månedlige orlov. Den pågældende soldat har så været opbragt over, at hans kolleger fik udbetalt penge til dækning af deres forplejning mens hans egen er blevet betalt hen over hovedet på ham, og uden at han har anet det. Om der så har været en vært, der har forsøgt at udnytte dette forhold, må stå hen i det uvisse.

Winther døde i armod og foragt af borgerskabet i 1834. Det virker ikke troligt at H.C. Andersen har fulgt med i sagen mod Winther – hvorfor skulle han dog det? Men hvis han så meget som har nævnt Winthers navn hos en eller anden f.eks. Thiele, der må have kendt sagen, fik han nok besked. Og H.C. Andersen har vidst at ikke blot var Høegh-Guldberg en prominent person i Odense. Han var søn af selveste Ove Høegh-Guldberg, der havde deltaget i komplottet mod Struensee og så var blevet en af rigets mægtigste mænd. Obersten selv var alment kendt som en patriot og han og hans søskende havde eftergivet den kongelige familie en stor gæld: at fremhæve en fjende af Høegh-Guldberg ville ikke bare have været illoyalt men tilmed have svækket H.C. Andersens anseelse i det bedre borgerskab. H.C. Andersen har altså ikke været længe om at opdage, at det ikke blot var klogt at holde tand for tunge om, hvad Winther havde betydet for ham personligt, men at han kunne såre nogle af de personer, som havde fremmet hans karriere

først og mest, på det allerdybeste ved at nævne Winthers navn. Faktisk vinder H. C. Andersen menneskelig respekt for sin forståelse, for enhver familie har jo børn, der bærer arven videre.

Det er i hvert fald slående, at H.C. Andersen ikke nævner parken ét eneste sted i sin produktion, og det kunne tale for, at besigtigelsen ikke blev den enestående oplevelse, den havde været for tidligere besøgende.

Og dog. Lad os et øjeblik se på 'Nattergalen'. Der får den ægte nattergal frihed til "at spadserer ud to Gange om Dagen og en Gang om Natten. Den fik tolv Tjenere med, alle havde de et Silkebaand om Benet på den og holdt godt fast. Der var slet ingen Fornøjelse ved den Tur." Kunne det være et ekko af H.C. Andersens følelser i Sanderumgaards park 1832 – det får vi aldrig at vide.

Konkurrenterne og Christian Molbech

Men lad os alligevel slutte denne del af historien i året 1835 i København. I december måned udkom H. C. Andersens andet hefte med eventyr – med 'Tommelise,' 'Den uartige dreng' og 'Rejsekammeraten'. Og professor Christian Molbech, der forkastede det ene efter det andet af H. C. Andersens skuespil ved Det kongelige Teater og behandlede ham dårligt, må have fået en idé, for han udgav en 'Julegave for Børn' med ni eventyr af brødrene Grimm, igen nogle, som ikke tidligere var oversat. Det gjorde Molbech også de følgende år, så siden 1835 har eventyr af H.C. Andersen og brødrene Grimm altid været i handelen i Danmark. De har ligesom – tør man sige det? - promoveret hinanden. Ovenfor nævnte jeg at Lindenkrone pludselig – efter tilsyneladende ikke at have solgt godt – blev genoptrykt i 1839.

Lad os kigge ud over Danmarks grænser:

H.C. Andersen og Grimm i Tyskland

H.C. Andersens eventyr blev først oversat til tysk i 1839, og her kan man aflæse i den tyske nationalbibliografi, hvordan der kom gang i trykningen af både H.C. Andersen og brødrene Grimm.

1839: Andersen/von Jenssen

1839: Grimm (lille samling)

1840: Grimm

1841: Grimm (lille samling)

1843: Grimm

1844: Grimm (lille samling)

1844: Andersen/Reuscher

1845: Andersen/Petit

1845: Andersen/von Jenssen (genoptryk)

1846: Andersen/von Jenssen (genoptryk)

- 1846: Andersen/Zeise
- 1847: Grimm (lille samling)
- 1848: Andersen/Anon. (trykkeri: Lorck)

H. C. Andersen og Grimm i England

I England er billedet i nationalbibliografien det samme:

- 1843: Grimm/(trykkeri: Burns)
- 1845: Grimm/(trykkeri: Burns)
- 1846: Grimm/John Edward Taylor
- 1846: Andersen/Boner
- 1846: Andersen/Howitt
- 1847: Andersen/Lohmeyer
- 1847: Andersen/Speckter
- 1847: Andersen/Anon.
- 1847: Andersen/Boner
- 1849: Grimm/Anon.
- 1851: Grimm/Chatelain

Det sker i mange andre lande. H.C. Andersen og Grimm fremmer hinanden: Grimm kom på japansk i 1887, og næste år blev Andersen introduceret. I Spanien udkom Andersen og Grimm samme år, nemlig i 1879, og i Sydafrika skete det i 1918.

Brødrene Grimm og H.C. Andersen

Tyske forskere er lige så stejle i deres afvisning af, at brødrene Grimm kan sammenlignes med nogen andre, som danskere er enige om, at H.C. Andersen er unikt dansk. Det er synspunkter, som det er vanskeligt at argumentere med og mod.

Forholdet mellem dem på det personlige plan er værd at nævne:

H.C. Andersen kendte brødrene Grimms eventyr, og da brødrene var blevet medlemmer af Videnskabernes Akademi i Berlin, lagde han vejen omkring deres bolig i 1844 i forventning om at møde ligesindede. Da han blev spurgt om, hvem af dem han ville møde, svarede han, at han ville møde den, der havde skrevet mest. Og det blev derfor sprogforskeren Jacob der kom. Han kendte end ikke H. C. Andersen af navn. H.C. tog ikke mod et tilbud om at møde Wilhelm og gik nedtrykt hjem. To uger senere var Jacob på sin store (og eneste) rejse til de nordiske lande. Han var i København, hvor han bl.a. holdt en forelæsning på dansk – den eneste han holdt på et andet sprog end tysk (bortset fra en på latin). I mellemtiden havde han også fået læst nogle af H.C. Andersens eventyr, så han opsogte Andersen og undskyldte. Næste år sendte H.C. Andersen en udgave af sine eventyr til Wilhelm, hvis navn han så til gengæld stavede forkert: ”Tysklands ædle Eventyr Digter Grim en venlig Erindring om H. C. Andersen.”

Og internationalt har de, som antydte, promoveret hinanden. Mekanismen bag det behøver man ikke være økonom for at forstå: når børnene er tilfredse med varen, beder de forældrene om flere. Det er Grimm og Andersens primære publikum, alverdens børn, der med deres fryd over fortællingerne og deres gaveønsker, har stemt på, at det dybest set var den samme vare. Det er ligesom lidt svært at argumentere uden om børnene.

Hvorom alting er, er der punkter, hvor der er ganske forbavsende ligheder mellem disse 'eventyr digtere'. Faktum er, at det kun er omkring 12 til 15 af eventyrene fra hvert værksted, der er blevet verdenskendte, 'Tornrose,' 'Fyrtøjet,' 'Snehvide,' 'Kejserens nye klæder' osv. Det er i begge tilfælde omkring ti procent af den samlede kanon. Ser man nærmere på eventyrene, indeholder ganske mange af dem brutale handlinger, grusomme elementer, frygtelig straf. Der er også en religiøsitet, som virker mere overbevisende hos Andersen end hos Grimm. Både Grimmerne og H.C. Andersen fastholdt, at deres fortællinger ikke bare var for børn, og det det er uomtvisteligt, at de ikke alle er for sarte sjæle. Udover at fortælle om pubertetsvanskeligheder, om vanskelig opvækst, om anerkendelse og hyldest, om belønning for gode gerninger, er der i begge kanon traumatiske oplevelser – begge parter var ude for, at faderen døde, da de var omkring ti år gamle. Men der er en interessant forskel, i og med at Grimmerne holder solidaritet - især mellem søskende - i meget høj kurs, mens H.C. Andersen måske mere præsenterer venlighed og venskab og det med større humor, sproglig fantasi og livfuldhed.

Både Grimmerne og H.C. Andersen blev født og virkede i lande, hvis internationale status ændredes radikalt i deres levetid. Det skete godt nok med modsat fortegn. Det landgrevedømme Hessen, som brødrene Grimm blev født i, blev en del af et stort Tyskland, og fra at være bibliotekarer i en lille by blev de medlemmer af det videnskabelige akademi i hovedstaden af den nye stormagt, hvor de døde mætte af dage i hhv. 1859 og 1863. H.C. Andersen blev også født i en mindre by og kom til hovedstaden i sine unge år. Men dengang, i 1805, omfattede tvillingeriget også Norge, og han døde i 1875 efter at Slesvig-Holsten var tabt, altså i et stærkt formindsket og ydmyget land. Begge havde en opvækst under trange kår – H.C. Andersen ganske vist mere end Grimmerne. Til gengæld var Grimmerne måske nærmere på Napoleonskrigenes blodsudgydelser, mens danskerne måtte tage til takke med offentlige henrettelser – men mon ikke vi her har en delvis forklaring på, at der er grusomheder i verdens to mest populære 'eventyrkanon.'

Under alle omstændigheder har der været et tæt samspil mellem brødrene Grimms og Andersens eventyr. Det gælder fra begyndelsen, at Andersen ikke er et enligstående geni, men tværtimod fulgte med i hvad der skete i sin samtid – i Napoleonskrigene og deres følger – i strømninger omkring fortællekunst blandt både høj og lave, samt i det danske samfund.

Der kan måske være grund til at se lidt på begge værksteders forhold til de egentlige folkeeventyr: Brødrene Grimm mente, de gengav den ægte vare, men det er uhyre få af deres eventyr, der indgik i deres samling direkte fra den mundtlige tradition – når de

fik et mundtligt præg, var det først og fremmest, fordi Wilhelm Grimm i årenes løb læste dem op og indføjede nye træk, så nogle af eventyrene blev meget længere end de var første gang, de blev trykt. Andersen tog afsæt i folkeeventyr, men skabte så sin helt egen type. Man kan spørge sig, hvorfor de to produktioner følges ad ude i verden. En delvis forklaring er, at der ikke var meget anden litteratur for børn, men en anden og mere samfundsbase- ret er, at i de fleste historier belønnes snarrådighed, venlighed over for andre, anstændighed, lydighed, og dét, at man tager mod gode råd. Og belønningen er oftest at man stiger socialt, at man får en højere status.

Eventyrene sætter borgerdyder og borgerskabets belønning, anseelse, i højsædet.

Og ud fra en sådan læsning giver tandem-parrets internationale succes også mening, nemlig at de knytter an til en voksende middelstand og til kernefamiliens sejr (og oplæsninger) over storfamiliens ukontrollerede fabuleringer.

Når man checker, hvad der læses i unge familier i dag, er det ikke mere de gamle 'eventyr digtere,' men snarere en historie a la Harry Potter. Alting har sin tid.

Men den sociale sammenhæng er måske heller ikke helt uden relevans for vores forståelse af 'Harry Potter' bøgerne og andre moderne bøgers succes hos moderne børn: de handler fundamentalt set fortsat om det godes kamp mod det onde, men nu ganske ofte om en verden hvor alting er i stadig forandring, hvor intet er, hvad det giver sig ud for, hvor der er overraskelser, både gode og dårlige omkring næste hjørne. Tænd fjernsynet og slå computeren til og gå på nettet. Der er intet der er stabilt. Vi lever i en anden tid.

@@@@@@@

Tak

Der skal rettes en tak til Det kgl. Biblioteks Kort- og Billedsamling for billederne som er indsamlet over en årrække. Jeg skylder en lang række bibliotekarer i ind- og udland stor tak for detektiv- og samarbejde, især Anne-Mette Kirkeby, Det kongelige Bibliotek. En særlig tak for konstruktiv kritik til dr. phil. Flemming Conrad. Endelig vil jeg sige tak til godsejer Erik Vind for at lade mig komme på besøg i Sanderumgaards park hvor der foretages en nænsom restaurering af Johan Bülow's engelskinspirerede park. Alle fejl der måtte forekomme – såvel som angivne kvalificerede gæt - er undertegnede's ansvar.

Kildeangivelser

Da materialet er indsamlet over en periode på mere end 20 år og fra et antal af kilder angives kun de vigtigste her. Citaterne stammer fra de bøger, der er anført med asterisk.

Ang. brødrene Grimm:

Denecke, Ludwig. 1971. *Jacob Grimm und sein Bruder Wilhelm*. Stuttgart: J. B. Metzler.

Kleinschmidt, Arthur. 1893. *Geschichte des Königsreichs Westphalen*. Gotha: Friedrich Andreas Perthes.

Rölleke, Heinz. 1985. *Die Märchen der Brüder Grimm: Eine Einführung*. München & Zürich: Artemis.

Rölleke, Heinz. Orig. 1857 (genoptrykt 1980). *Brüder Grimm: Kinder- und Hausmärchen. Ausgabe letzter Hand mit den Originalanmerkungen der Brüder Grimm*. 3 Bd. Stuttgart: Philip Reclam. Bd. 3 har gode kommentarer.

Weishaupt, Jürgen. 1985. *Die Märchenbrüder Jacob und Wilhelm Grimm - ihr Leben und Wirken*. Kassel: Thiele & Schwarz.

Ang. deres forbindelse med danskere og oversættelserne af deres eventyr.

* Denecke, Ludwig (red.). 1974 (Wiederaufgabe von Ernst Schmidt (1885)). *Briefwechsel der Brüder Grimm mit nordischen Gelehrten*. Walluf: Dr. Martin Sändig Verlag.

* Dollerup, Cay. 1999. *Tales and Translation: the Grimm Tales from Pan-Germanic Narratives to Shared International Fairytales*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.

Oplysninger om danske forhold.

Dansk biografisk leksikon. Alle udgaver.

Andersen, H.C. 1942. Mit eget Eventyr uden Digting. Udgivet af H. Topsøe-Jensen. København: Arnold Busck.

Andersen, Jens. 2003. *Andersen: en bibliografi*. København: Gyldendal.

*Dreyer, Kirsten. *H. C. Andersen. En Brevbiografi* (på Internettet).

Erslew, Thomas Hansen. Genoptryk 1962-63 (orig. 1843-53). *Almindeligt Forfatterleksikon 1814-1840*. 3 bd. København: Rosenkilde og Bagger.

Hovmann, Flemming. *Kommentarer* (bind VII). Dal, Erik. *H.C. Andersens Eventyr* (bd. I-VII. 1963-1990) (også Internetbaseret).

Holbek, Bengt. 1990. Hans Christian Andersen's use of fairytales. I: Nøjgaard, Morten *et al.* (red.). 1990. *The Telling of Stories*. Odense University Press. 165-182.

Mylius, Johan de. 1993. *H. C. Andersen – liv og værk. En tidstavle*. København: Aschehoug.

Rohde, H. P. 1961. *Johan Bülow paa Sanderumgaard*. Odense: Andelsbogtrykkeriet.

*Thiele, J. M. 1917. *Af mit Livs Aarbøger*. 2 bd. København: H. Hagerup.

Topsøe-Jensen, H. (udgiver). 1959. *H.C. Andersen og Henriette Wulff. En Brevveksling*. Odense: H. C. Andersens Hus. H. C. Ørsteds kommentar findes på s 211 (i brevet dateret 16.3.1835).

Der refereres til flg. bøger

Bagge, Oluf Olufsen. 1808. *Sommeraftenen paa Sanderumgaard. Et Forsøg i Digtekunsten på den landlige Lyre*. København: Johan Peter Mandra.

*[Grimm] *Folke-Eventyr samlede af Brødrene Grimm*. Oversatte af Johan Frederik Lindencrone, Kammerherre. 1821 /1823. København: (Nøer) Gyldendal.

Nyerup, Rasmus. 1816. *Almindelig Moerskabslæsning i Danmark og Norge igjennem Aarhundreder*. København: Brødrene Thiele.

Oehlenschläger, Adam. 1816. *Eventyr af forskellige Digtere*. København: Gyldendal.

Thiele, J. M. 1818-1823. *Danske Folkesagn*. Bd. 1-4. København: Brødrene Thiele.

*Winther, Mathias. 1823. *Danske Folkeeventyr*. København: Wahl.

*Winther, Mathias. *Sanderumgaards Have. Digtinge*. 1824. København: Wahl.

Winther, Mathias. 1832. *Præmisser og Dom i Sagen: Oberst Christian von Høegh-Guldberg contra Eskadronschirurg M. Winther. Afsagt d. 5 Novbr. 1832*. København: forelagt af M. Winther selv (med godkendelse af censuren).

Den danske Officersstand.

Salmonsens Konversationsleksikon. 1915-1928 (2 udg.). København: J.H. Schulz.

www.wikipedia.org.

Menneske Nation Verden = www.nonoms-dk.dk/folket/thiele.